

Våga fråga - Kunna svara

Åtgärd 97 Göteborgs Stads miljöprogram 2013

MILJÖPOLICY FÖR GÖTEBORGS STAD

Miljöpolicyen beskriver vårt gemensamma synsätt på miljöarbetet. I Göteborgs Stad ska vi arbeta tillsammans för en god livsmiljö och en hållbar utveckling. Miljöhänsyn ska vara en självklar del i beslut i alla nämnder, styrelser och verksamheter i stadens regi.

Vi ska vara föregångare och se vår del av helheten

Göteborgs Stad ska vara en föregångare på miljöområdet och eftersträva ett kretsloppssamhälle genom att förebygga och åtgärda miljöproblem. Ekologisk hållbarhet är nödvändigt för miljön och ger ett stort mervärde för människors livskvalitet. Vi måste arbeta långsiktigt med alla tre dimensionerna av hållbar utveckling - den ekologiska, den sociala och den ekonomiska - eftersom de är varandras förutsättningar.

Vi ska minska vår miljöpåverkan till nytta för medborgarna

Tillsammans ska vi minska vår miljöpåverkan, både i vårt interna miljöarbete och i våra olika uppdrag att driva verksamhet till nytta för medborgarna. Vi ska skapa en god livsmiljö för alla som bor, arbetar i eller besöker Göteborg - nu och i framtiden, här och globalt. Om Göteborgs Stad ska bidra till ett rättvist miljöutrymme för alla kan vi inte skjuta miljöproblem utanför kommungränsen eller in i framtiden. Miljöarbetet ska vara en naturlig del i vårt dagliga arbete och det är självklart att vi ska uppfylla lagar och krav som berör vår verksamhet. Men vi ska också sträva efter att göra mer än lagen kräver genom att arbeta med ständiga förbättringar på miljöområdet.

Vi ska inspirera och utbyta kunskap med andra

Genom att driva på utvecklingen och visa på goda exempel vill vi inspirera och underlätta för medborgare, företagare, intresseorganisationer med flera att minska sin miljöpåverkan. Ett framgångsrikt miljöarbete förutsätter att vi utbyter kunskap och utvecklar samarbete med andra aktörer i samhället.

Vi uppnår detta bland annat genom att arbeta med stadens lokala miljökvalitetsmål och miljöprogrammet. Några viktiga områden är:

- Minskad klimatpåverkan
- Ökad andel hållbart resande
- Ökad resurshushållning
- En sundare livsmiljö
- Främjad biologisk mångfald
- Tillgängliga och varierade parker och naturområden
- Göteborgs Stad som föregångare

Förord

Miljöförvaltningen har tillsammans med förvaltningar och bolag tagit fram Göteborgs Stads miljöprogram för att ge vägledning om hur och vad vi kan göra för att nå de lokala miljökvalitetsmålen. Miljöprogrammet innehåller bland annat en handlingsplan med 212 åtgärder.

I stadens budget för 2014 inrättades miljöstimulansmedel för att öka takten i arbetet med åtgärderna. Miljöförvaltningen sökte och fick stimulansmedel för åtgärd 97 med flera. Ursprungsidén med åtgärden var en informationskampanj riktad till konsument i syfte att upplysa om och minska farliga kemikalier i våra vardagsvaror. För att få större effekt har vi utöver konsumenter även valt att rikta kampanjen till företag och till att försöka utveckla varutillsynen, allt under arbetsnamnet ”Våga fråga - Kunna svara”

I denna rapport har vi gjort en sammanställning av våra aktiviteter och resultat.

Innehåll

Förord	1
Innehåll	2
Sammanfattning	3
Bakgrund	4
Metod	5
Aktiviteter "Våga fråga - Kunna svara"	6
<i>Budget</i>	8
Resultat av analyser, frågor och utveckling av varutillsynen	9
Slutsatser	11
Bilagor	12

Sammanfattning

Vår förvisning är att det krävs medvetna och frågvisa konsumenter, drivande tillsynsmyndigheter men också hjälp på vägen till företag, för att minska förekomsten av farliga kemikalier i våra vardagsvaror och att vi genom miljöprogramsåtgärden, och den varutillsyn vi bedriver, har fått fart på detta hjul.

Under 2014 och 2015 har vi genomfört ett antal olika aktiviteter i syfte att minska förekomsten av farliga kemikalier i varor, inom åtgärd 97 i Göteborgs stads miljöprogram, med följande mål;

- att få företag känna till sina skyldigheter och kunna svara på frågor om innehållet av kemiska ämnen i sina varor
- att få konsumenter att känna till problematiken kring kemikalier i varor och sina möjligheter att påverka genom att ställa frågor om kemikalieinnehåll i varor
- att utveckla varutillsynen inom storstadssamarbetet

Den gemensamma nämnaren är den så kallade informationsplikten i den EU-gemensamma kemikalielagstiftningen REACH. Informationsplikten medför skyldigheter för företag och rättigheter för konsumenter vad gäller information om kemikalieinnehåll i varor.

Som ett försök att underlätta företagets arbete med att svara rätt på konsumentens frågor enligt informationsplikten har vi med konsultstöd från Goodpoint tagit fram faktabladet ”Kunna svara”.

Sammanlagt har 68 varor köpts in och analyserats, varav 60 är vanligt förekommande varor av plast, som heminredning, väskor, armband, skämtartiklar och leksaker. I samband med inköpen har vi ställt frågor om kemikalieinnehållet, utifrån informationsplikten. Svarsfrekvensen är överraskande hög, 55 av 60, vilket är mycket positivt.

Vad som inte är lika positivt är att 9 av de 60 analyserade varorna visade sig innehålla ftalaten DEHP, som är klassificerad som reproduktionstoxisk. Två företag var medvetna om detta.

Genom åtgärden har vi också utvecklat den storstadsgemensamma varutillsynen, till exempel genom att prova tvådelade inspektioner. Vi har också genomfört olika kommunikationsinsatser riktade till konsument, exempelvis att blogga på GreenhackGBG.se

Bakgrund

Kemikalieanvändningen i världen har ökat mycket under de senaste årtiondena och konsumtionen av varor likaså. Den diffusa spridningen av kemikalier som är reproduktionsstörande och hormonstörande i samhället är ett problem, som till stor del har sitt ursprung i de varor som vi använder i vår vardag.

Endast ett fåtal ämnen är förbjudna och det krävs ingen innehållsförteckning för kemikalier i varor. Det gör det svårt för både konsumenter och återförsäljare att veta vilka kemikalier en vara innehåller. Det finns däremot en öppning genom artikel 33 i den EU-gemensamma kemikalielagstiftningen REACH, den så kallade informationsplikten.

Informationsplikten innebär att företag som levererar och säljer varor som innehåller mer än 0,1 viktprocent av ämnen på den så kallade kandidatförteckningen måste informera sina kunder om det. Konsumenter ska då få denna information av butiken på begäran inom 45 dagar. Återförsäljare har ansvar för de varor de sätter på marknaden och måste säkerställa att leverantören lämnar information om ämnen på kandidatförteckningen ingår, så att informationen kan lämnas vidare till kunder. Detta är en av huvudprinciperna i REACH; att informationen följer med i alla led.

Kandidatförteckningen innehåller ämnen som kan ge allvarliga effekter för människors hälsa eller miljö, så kallade SVHC-ämnen, "Substances of Very High Concern". I oktober 2008 publicerade den europeiska kemikaliemyndigheten ECHA den första kandidatförteckningen, som i nuläget innehåller 163 ämnen vilka efterhand kommer genomgå ett tillståndsförfarande i syfte att se till att riskerna med ämnena kontrolleras ordentligt och ersätts med lämpliga alternativ.

Metod

Vår hypotes är att det för att minska förekomsten av farliga kemikalier i våra vardagsvaror krävs medvetna och frågvisa konsumenter, drivande tillsynsmyndigheter men också hjälp på vägen för företag som vill få ordning på sitt kemikaliearbete. Vi har därför velat komma åt och utveckla alla dessa delar och våra genomförda aktiviteter i "Våga fråga - Kunna svara" kan sammanfattas i följande teman;

1. inköp, analyser och frågor om kemikalieinnehåll i varor i detaljhandel
2. konsumentpåverkan
3. råd och information
4. utvecklad varutillsyn

Vi som har gjort inköp och ställt frågor är alla miljöinspektörer, men syftet har varit att agera konsumenter. I vårt frågeunderlag har vi förtydligat att inköpen är gjorda inom ett projekt kallat "Våga fråga", se bilaga 3, initierat av Göteborgs stad och att varorna kommer att analyseras. Analyserna blir ett facit på företagets svar.

När en fråga om ämnen på kandidatförteckningen kommer via butiken till huvudkontoret finns olika scenarior för hur den tas om hand och besvaras;

- frågan kommer inte vidare från butiken och blir inte behandlad
- frågan kommer till huvudkontoret men företaget har inte kunskap för att kunna hantera denna typ av fråga
- företaget kontaktar sina leverantörer för att få fram ett svar
- företaget har sedan tidigare tillräcklig information från sina leverantörer för att kunna besvara frågan.

De mest proaktiva företagen har som inköpskrav att inte köpa in varor som innehåller ämnen på kandidatförteckningen.

Syftet med aktiviteterna på tema 1 var att påverka företagen, och indirekt deras leverantörer, i riktning till att ha ett välfungerande informationsflöde i leverantörskedjan eller helst till att vara proaktiva företag som deklarerar gentemot sina leverantörer att de väljer bort SVHC-ämnen.

Aktiviteter "Våga fråga - Kunna svara"

Inköp och analyser

- Vi, miljöinspektörerna på enheten "Energi och kemikalier", köpte under en dag sammanlagt 41 varor i butiker i centrala Göteborg.
- Vi har julkampanjat. I december månad gjorde vi olika aktiviteter syfte att få julklappsinköpare att ställa frågor om kemikalieinnehåll. Under en inköpsrunda i centrala Göteborg köpte vi med elva varor av plast och åtta oäkta smycken för analys och lämnade och mejlade över frågeformuläret för inköpen av plastvaror.
- Vi har ställt frågor om kemikalieinnehåll i varor i samband med ordinarie detaljhandelstillsyn i Nordstan som enheten för "Energi och kemikalier" gjorde under våren och hösten 2015. I samband med tillsynen köptes åtta varor in för analys.

Resultat av alla analyser redovisas i avsnittet "Analysresultat". I samband med inköp har vi använt ett frågefomulär, se bilaga 3.

Konsumentpåverkan

- Deltagit i sex så kallade leksaksbytesaktiviteter i Retoys regi, där föräldrar och barn är en viktig målgrupp som genom leksaksbyten med Retoy har möjlighet att inspireras till en hållbar konsumtion tidigt i livet. Deltagandet innebär att vi har varit med i utsorteringen av leksaker som kan misstänkas innehålla miljö- och hälsoskadliga kemikalier. Vi har också försökt att sprida information via Kemikalieinspektionens broschyr "Kemikalier i barns vardag" och via miljöförvaltningens informationsblad "Välj giftfritt när du shopper" som ger hjälp att ställa frågor i handeln om kemikalieinnehåll i varor.
- Bloggat på Greenhackgbg.se, under juni och augusti månad, under namnet "Kemikaliefria Karin" i syfte att sprida information om kemikalier i varor, minska användningen och uppmuntra oss som konsumenter att vara frågvisa. Exempel på blogginlägg, se bilaga 5.
- Finansierat en del av tryckkostnaden för informationsmaterial, "Giftfritt hemma!" som är framtaget av SDF Västra Hisingen i samarbetet med Konsument- och medborgareservice och miljöförvaltningen. Foldern "Giftfritt hemma" innehåller information om kemikalier i varor i hemmet och riktar sig till föräldrar.

Råd och information

- Konsultföretaget Goodpoint har för projektets räkning tagit fram ett material under arbetsnamnet "Kunna Svara". I avropstexten fanns följande krav på innehåll i levererat material; informationsmaterialet ska hjälpa butikerna/företagen att ställa rätt frågor till sina leverantörer och

hjälpa butikerna/företagen att kunna svara på frågor från sina kunder och till övriga intressenter angående ämnen på kandidatförteckningen.

- Utifrån det material som Goodpoint levererat har vi tagit fram faktabladet "Kunna svara", se bilaga 4. Faktabladet började användas i varutillsynen och detaljhandelstillsynen med start från och med april 2015. Vi har också spridit faktabladet "Kunna svara" till relevanta branschorganisationer och tillsynsmyndigheter

Utveckla varutillsyn

- Goodpoint genomförde en workshop med inspektörerna inom storstadssamarbetets varutillsyn. I avropstexten fanns följande krav på innehållet i workshopen; denna workshop ska resultera i att ytterligare driva varutillsynen framåt och resultera i en vägledning till inspektörerna som hjälper dem i sitt arbete med att få företagen att förstå vikten av att veta vad som finns i produkterna de säljer, samt att bedöma inkomna redovisningar från företag.
- Som ett resultat av workshopen har storstäderna under 2015 börjat använda ett gemensamt redovisningsunderlag i varutillsynssamarbetet, se bilaga 6.
- Granskat dokumentation som inkommit i samband med den storstadsgemensamma varutillsynen i projekt "Byggvaror" som gjordes under hösten 2015. Vi har granskat dokumentation för drygt trettio varor som är inskickade i samband med frågor om ämnen på kandidatförteckningen, ställda i tillsynen.

Budget

350 000 kronor sökta, beviljade och avsatta för projektet under 2014. Intern arbetstid fördelad inom enheten kostar 900 kronor timmen.

Konsultkostnad		100 000 kr
Arbetstid		200 000 kr
Inköp		5 000 kr
Analys		40 000 kr
Trycksaker		5 000 kr

350 000 kronor sökta, beviljade och avsatta för projektet under 2015. Intern arbetstid fördelad inom enheten kostar 980 kronor timmen.

Arbetstid		300 000 kr
Inköp		5 000 kr
Analys		40 000 kr
Trycksaker		5 000 kr

Resultat av analyser, frågor och utveckling av varutillsynen

Sammanlagt är 68 varor analyserade inom projektets ramar, varav 60 är olika varor i plast, såsom heminredning, gymredskap, skämtartiklar, leksaker, väskor, armband, och 8 oäkta smycken. I samband med inköp av alla 60 plastvarorna har vi ställt frågan om kemikalier på kandidatförteckningen finns i den inköpta varan. 55 företag har inkommit med svar.

Enligt informationsplikten i REACH finns ingen skyldighet att svara om varan inte innehåller ämnen på kandidatförteckningen. Men vi har i frågeformulären vi använt oss av förtydligat att vi förväntar oss ett svar även om varan inte innehåller ämnen på kandidatförteckningen.

De 60 plastvarorna är analyserade med avseende på ftalater, mjukgörare i plaster, som är upptagna på kandidatförteckningen. Nio av de analyserade varorna har visat sig innehålla ftalater på kandidatförteckningen.

För dessa nio varor har företag inkommit med svar och två företag har svarat ja och haft kännedom om detta. Samtliga nio varor innehöll ftalaten DEHP i halter mellan 0,6 % och 27 %. Två av dessa nio varor innehöll också diisobutylftalat och dibutylftalat i halter över 0,1 %.

DEHP, Cas nr 117-81-7, är klassificerat som reproduktionsstörande och tillhör den kategori av "reproduktionsstörande ämnen som har så allvarliga egenskaper att människor inte bör exponeras för dem. Teoretiskt kan i många fall en enda exponering för en mycket låg dos (mängd) orsaka irreversibla (bestående) skador. Det kan vara ärftliga mutationer eller skador på reproduktionen (på fruktsamheten eller på utvecklingen av embryo/foster/barn) eller skador som på sikt kan utvecklas till cancer", källa Kemikalieinspektionens Priodatabas.

Två av de varor som har visat sig innehålla ftalater på kandidatförteckningen är leksaker och de ftalater som har funnits i dessa leksaker är förbjudna. I dessa fall har miljöförvaltningen gått vidare och startat tillsynsärenden. Miljöförvaltningen har också valt att starta tillsynsärenden för tre varor där företag svarat nej men där varorna innehållit ftalater.

Åtta smycken har analyserats med XRF på miljöförvaltningen i Malmö. XRF är en analysmetod med röntgen fluorescenceteknik, X-ray fluorescence, som ger en snabb indikation på om vissa grundämnen som till exempel bly, kadmium och nickel kan finnas i det analyserade materialet. I två smycken indikerades otillåtna halter av bly och kadmium. Smyckena är skickade till Kemikalieinspektionen som kommer att gå vidare med tillsyn.

Vi har granskat en stor del av all den dokumentation som de inspekterade företagen i det senaste varutillsynsprojektet "Byggprojektet" har skickat in. Granskningen visar att den inskickade dokumentationen har stor variation och visar att det finns möjlighet att ytterligare utveckla den storstadsgemensamma

tillsynen under 2016. Mer likartade krav på företagens dokumentation kommer ytterligare kunna påverka företagen och deras leverantörer i en giftfri riktning.

Slutsatser

Göteborg ska vara en föregångare i miljö och stadsutveckling och en av världens mest progressiva städer i att åtgärda miljö- och klimatproblem. Miljöprogrammet är en av pusselbitarna i Göteborg stads miljöarbete.

Vi strävar mot ett giftfritt samhälle med barnen i fokus. Vi vet att det är en bit kvar till det giftfria samhället och att våra vardagsvaror kan innehålla en del obehagliga kemikalier. Miljöförvaltningen har sedan några år bedrivit varutillsyn i samarbete med Stockholm, Malmö och Helsingborg. Varutillsynen i sig är progressiv och ska både ställa krav och ge kunskap till företag. Genom "Våga fråga - Kunna svara" har vi haft möjlighet att ytterligare utveckla tillsynen och tagit fram ett användbart faktablad.

"Våga fråga - Kunna svara" kan ses som ett facit på hur varutillsynen har fungerat och den höga svarsfrekvensen på frågor om kemikalieinnehåll får ses som mycket positivt. Kemikaliefrågor tas på allvar av många företag.

Men fortfarande kvartstår faktum 15 % av den analyserade varorna innehöll ftalaten DEHP, klassad som reproduktionsstörande.

Inom åtgärdens ramar är endast ett fåtal ämnen analyserade av de 163 som nu finns på kandidatförteckningen. För 2016 har vi sökt ytterligare pengar för att kunna göra mer och bredare analyser i jakten på farliga kemikalier som måste bort ur våra vardagsvaror för att nå giftfri miljö.

Bilagor

Publikationer utgivna av Göteborgs miljöförvaltning

Rapporter (ISSN 1401-2448):

- R 2016:1 Årsrapport 2015
R 2016:2 Våga fråga - kunna svara. Åtgärd 97 Göteborgs Stads miljöprogram 2013
- R 2015:1 Årsrapport 2014
R 2015:2 Metaller i vattendrag - undersökningar av biotillgängliga metaller i vattendrag i Göteborg 2014
R 2015:3 Bottenfauna - undersökningar av djurlivet i några sötvattensmiljöer i Göteborg 2014
R 2015:4 Inventering av tennorganiska föreningar och dess effekter i småbåtshamnar 2014
R 2015:5 Detaljhandelns kunskaper om kemikalier i varor- fokus vardagsrummet. Tillsynsprojekt i samarbete mellan Malmö, Göteborg, Helsingborg och Stockholm
R 2015:6 Luftkvaliteten i Göteborgsområdet. Årsrapport 2014
R 2015:7 Fältinventering av ålgräs i Göteborg 2014
R 2015:8 Översiktlig inventering av ålgräsängar i Göteborgs kommun
R 2015:9 Ekologisk landskapsanalys - artanalyser och metodutveckling
R 2015:10 Märkning av biocidbehandlade varor. Tillsynsprojekt i samarbete mellan Malmö, Göteborg, Helsingborg och Stockholm
R 2015:11 Kemikalier i varor som kommer i kontakt med livsmedel. Tillsynsprojekt i samarbete mellan Malmö, Göteborg, Helsingborg och Stockholm
R 2015:12 Kreativt återvinningscenter i Göteborg. Utredning enligt miljöprogramsåtgärd 209
- R 2014:1 Årsrapport 2013
R 2014:2 Inventering av alger på grunda hårdbottnar i Göteborgs skärgård
R 2014:3 Inventering av grunda mjukbottnar i Göteborg 2013
R 2014:4 Varor i lågprissegmentet - tillsyn över detaljhandeln. Tillsynsprojekt i samarbete mellan Malmö, Göteborg och Stockholm
R 2014:5 Budget 2014
R 2014:6 Bottenfauna i Göteborgs kommun 2013
R 2014:7 Metaller i vattendrag 2013
R 2014:8 Metaller i vallgravsfisk 2013
R 2014:9 PVC-produkter - tillsyn över detaljhandeln. Tillsynsprojekt i samarbete mellan Malmö, Göteborg, Helsingborg och Stockholm
R 2014:10 Luftkvaliteten i Göteborgsområdet. Årsrapport 2013
R 2014:11 Pedagogiska odlingsträdgårdar. Slutrapport
R 2014:12 Kemikalier i arbets- och profilkläder - tillsyn över detaljhandeln. Tillsynsprojekt i samarbete mellan Göteborg, Helsingborg, Malmö och Stockholm
R 2014:13 Jämställt bemötande
R 2014:14 Miljörapport 2013. En beskrivning av miljötillståndet i Göteborg
R 2014:15 Kemikalier i skor och leksaker - tillsyn över detaljhandeln. Tillsynsprojekt i samarbete mellan Malmö, Göteborg, Helsingborg och Stockholm
R 2014:16 Inventering av källsnabblöpare 2014
R 2014:17 Insekter i värdefulla lövträd i Göteborgs kommun

Miljöförvaltningen

Box 7012, 402 31 Göteborg

Tel vx: 031-365 00 00

E-post: miljoforvaltningen@miljo.goteborg.se

**Göteborgs
Stad**